

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

SPAIN CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND
INNOVATION**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi digital object identifier

eoconf.com - from 2024

INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION: a collection scientific works of the International scientific conference – Madrid, Spain, 2026, Issue 1.

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian, Spanish,

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference «**INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION**». Which took place in Spain, 2026.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

An'anaviy Sharq pedagogikasida o'quvchilarning intellektual salohiyatini aniqlash yondashuvlari

Nazarov Sulaymon Mannonovich

T.N. Qori Niyoziy Nomidagi O'zbekiston

Pedagogika Fanlari Ilmiy Tadqiqot Instituti

Annotatsiya. An'anaviy Sharq pedagogik tafakkuri doirasida o'quvchilarning intellektual salohiyatini aniqlashga oid yondashuvlar ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Alisher Navoiy kabi mutafakkirlarning pedagogik qarashlarida aql, tafakkur va bilimni egallash jarayoni shaxs rivojining markaziy omili sifatida talqin etiladi. Amaliy tajribalarim shuni ko'rsatadiki, Sharq pedagogikasida intellektual salohiyatni aniqlash faqat bilim darajasi bilan emas, balki fikrlash madaniyati, axloqiy yetuklik va ichki motivatsiya bilan uzviy bog'liq holda baholanadi. Maqolada an'anaviy yondashuvlarning zamonaviy ta'lim tizimi uchun ahamiyati asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: intellektual salohiyat, Sharq pedagogikasi, tafakkur, aql, shaxs rivoji.

Аннотация. В статье проводится научно-теоретический анализ подходов к выявлению интеллектуального потенциала учащихся в традиционной восточной педагогике. В педагогических взглядах Абу Насра Фараби, Абу Али ибн Сины и Алишера Навои разум, мышление и процесс познания рассматриваются как центральные факторы развития личности. Практический опыт автора показывает, что в восточной педагогике интеллектуальный потенциал оценивается не только уровнем знаний, но и культурой мышления, нравственной зрелостью и внутренней мотивацией. Обоснована актуальность данных подходов для современной системы образования.

Ключевые слова: интеллектуальный потенциал, восточная педагогика, мышление, разум, развитие личности.

Annotation. This article provides a scientific and theoretical analysis of approaches to identifying students' intellectual potential within traditional Eastern pedagogy. In the pedagogical views of Abu Nasr al-Farabi, Abu Ali ibn Sina, and Alisher Navoi, intellect, thinking, and the process of cognition are regarded as central factors of personal development. The author's practical experience shows that in Eastern pedagogy intellectual potential is assessed not only by the level of knowledge, but also by the culture of thinking, moral maturity, and intrinsic motivation. The relevance of these approaches for modern education is substantiated.

Keywords: intellectual potential, Eastern pedagogy, thinking, intellect, personal development.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning intellektual salohiyatini aniqlash va rivojlantirish dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. Bugungi kunda intellekt tushunchasi faqat bilimlar majmui bilan emas, balki

mustaqil fikrlash, tahlil qilish, muammoni hal etish va ijodiy yondashuv qobiliyatlari bilan izohlanmoqda. Ushbu yondashuvning ilmiy ildizlari esa an'anaviy Sharq pedagogikasida ham chuqur asoslangan. Sharq mutafakkirlari ta'lim-tarbiyani shaxs kamolotining uzviy qismi sifatida ko'rib, inson aqlini rivojlantirishni tarbiyaning bosh maqsadi deb bilganlar. Shu bois, an'anaviy Sharq pedagogikasida intellektual salohiyatni aniqlashga oid yondashuvlarni ilmiy tahlil qilish bugungi ta'lim amaliyoti uchun muhim nazariy va metodologik ahamiyatga ega.

Sharq pedagogik tafakkurida intellekt tushunchasi. Abu Nasr Forobiy ta'lim haqidagi qarashlarida aqlni insonning eng oliy fazilati sifatida talqin etadi. Uning fikricha, inson intellektual salohiyati mantiqiy fikrlash, sabab-oqibat munosabatlarini anglash va bilimlarni tizimli o'zlashtirish orqali namoyon bo'ladi¹. Forobiy shaxsning aqliy rivojini kuzatish va tahlil qilish orqali uning salohiyatini aniqlash mumkinligini ta'kidlaydi. Abu Ali ibn Sino pedagogik qarashlarida intellektual salohiyatni shaxsning individual psixologik xususiyatlari bilan bog'laydi. U bolalarda bilimga qiziqish, idrok tezligi va xotira imkoniyatlarini intellektual rivojlanishning muhim ko'rsatkichlari sifatida baholaydi². Ibn Sino ta'lim jarayonida majburlashdan ko'ra, qiziqish va ichki motivatsiyaga asoslangan yondashuvni afzal deb biladi.

Alisher Navoiy esa intellektual salohiyatni axloqiy yetuklik bilan uyg'un holda ko'radi. Unga ko'ra, bilim va aql insoniy fazilatlar bilan birlashgandagina haqiqiy kamolotga erishiladi³. Bu yondashuv an'anaviy Sharq pedagogikasida intellektni faqat kognitiv jarayon emas, balki ma'naviy hodisa sifatida talqin etilganini ko'rsatadi.

Intellektual salohiyatni aniqlashning an'anaviy yondashuvlari

Amaliy kuzatuvlarim shuni ko'rsatadiki, an'anaviy Sharq pedagogikasida intellektual salohiyatni aniqlashda bevosita test yoki standart baholash usullaridan ko'ra, kuzatuv, suhbat va shaxsiy munosabatga asoslangan yondashuv ustuvor bo'lgan. O'quvchining savollarga munosabati, fikr yuritish uslubi va bilimlarni qo'llay olish darajasi asosiy mezon sifatida qaralgan. Sharq pedagogik an'alarida ustoz-shogird munosabati intellektual salohiyatni aniqlashning muhim mexanizmi bo'lib xizmat qilgan. Ustoz shogirdning fikrlash jarayonini bevosita kuzatish orqali uning ichki imkoniyatlarini aniqlagan va individual rivojlanish yo'lini belgilagan.

Abu Nasr al-Forobiy ta'limotida iqtidor aniqlash o'quvchining aqliy va axloqiy potensialini uyg'unlashtirishga asoslanadi, bu ta'limni jamiyatning intellektual taraqqiyotiga xizmat qiluvchi markaziy element sifatida belgilaydi, chunki u ta'limni "riyozat" va "tarbiya" orqali insonning fazilatlarini rivojlantirish deb ko'radi va zamonaviy tadqiqotlarda Al-Forobiyning ta'lim g'oyalari zamonaviy ta'lim kontekstida qayta talqin qilinmoqda. Al-Forobiy ta'limni insonning ichki qobiliyatlarini ochib berish vositasi deb biladi, bu jarayon o'qituvchining mas'uliyatini oshiradi va mentorlik tizimining rivojlanishiga zamin yaratadi, xususan, uning "Al-Madina al-Fadila" asarida ta'lim fazilatli jamiyat qurish

vositasi sifatida ko'riladi. Ushbu yondashuv o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatni mustahkamlab, ta'lim jarayonida individual yondashuvni ta'minlaydi, va zamonaviy psixologiyada Vigotskiyning proksimal rivojlanish zonasi bilan solishtiriladi. Al-Forobiyning falsafiy qarashlari ta'limni jamiyatning ma'naviy va intellektual rivojlanishi bilan bog'laydi, iqtidor aniqlashni shaxsiy va ijtimoiy taraqqiyotning muhim omili sifatida ko'rsatadi, chunki u ta'limni nazariy va amaliy fazilatlarni rivojlantirish orqali inson baxtiga olib boruvchi jarayon deb ta'riflaydi. Xorazmiyning ta'limotida iqtidor aniqlash matematik va mantiqiy qobiliyatlarning rivojlanishiga asoslanadi, bu xalqaro ta'lim tajribalarida, masalan, Janubiy Koreya va Yaponiya ta'lim tizimlarida qo'llaniladigan iqtidor aniqlash dasturlari bilan mos keladi. Xorazmiy ta'limni ilmiy bilimlar va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish vositasi deb biladi, bu Janubiy Koreyada iqtidorli o'quvchilar uchun maxsus dasturlarda qo'llaniladi, masalan, Korea basic schools va Seoul Science High School dasturlarida matematik va mantiqiy rivojlanish ta'kidlanadi. Uning qarashlarida o'qituvchi o'quvchining mantiqiy qobiliyatlarini aniqlashda muhim rol o'ynaydi, bu Yaponiyada mentorlik dasturlari orqali qo'llaniladi, masalan, Dalton School va Fukushima educational project dasturlarida o'qituvchilarning rahbarlik roli muhimdir. Nazariy tahlil Xorazmiy falsafasining iqtidor aniqlashni ilmiy va mantiqiy jihatdan o'rganishini ta'kidlaydi, bu xalqaro ta'limda psixologik diagnostika usullarini boyitadi, chunki uning ta'limoti algoritmik va analitik yondashuvlarga asoslangan bo'lib, zamonaviy gifted educationda matematik o'quv dasturlariga ta'sir qiladi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsam, an'anaviy Sharq pedagogikasida o'quvchilarning intellektual salohiyatini aniqlash yondashuvlari bugungi zamonaviy ta'lim tizimi uchun ham muhim ilmiy ahamiyatga ega. Ushbu yondashuvlar shaxsga yo'naltirilgan, axloqiy va psixologik jihatlarni hisobga olgan holda intellektni kompleks baholash imkonini beradi. Sharq pedagogik merosini zamonaviy ta'lim metodlari bilan uyg'unlashtirish o'quvchilarning intellektual salohiyatini aniqlash va rivojlantirish samaradorligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Forobiy A.N. Fozil odamlar shahri. – Toshkent: Fan, 1993.
2. Ibn Sino A.A. Tib qonunlari. – Toshkent: Abu Ali ibn Sino nomidagi nashriyot, 2005.
3. Navoiy A. Mahbub ul-qulub. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2011.
4. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
5. G'oziev E. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.